

PARANIN ÖZELLEŞTİRİLMESİ

Friedrich August von Hayek

Çeviri: Muhammet Durdu - Mustafa Acar

YAZAR HAKKINDA

FRIEDRICH AUGUST VON HAYEK

Friedrich August Hayek, Viyana'da Hukuk ve Siyaset Bilimi, Londra'da İktisat alanında doktora yaptıktan sonra, Avusturya Salzburg Üniversitesinde misafir profesörlük yapmıştır (1970-74). Avusturya İktisadi Araştırmalar Enstitüsü Müdürü (1927-31), Viyana Üniversitesi Öğretim Görevlisi (1929-31), Londra Üniversitesinde İktisat ve İstatistik Profesörü (1931-50) olarak görev yapmıştır. Chicago Üniversitesinde Sosyal ve Beşeri Bilimler Profesörlüğü (1950-62), Batı Almanya Freiburg Üniversitesinde İktisat Profesörlüğü yapmıştır (1962-68). İktisat dalında 1974'te Nobel Ödülüne layık görülmüştür. 1984 yılında [İngiltere Kraliçesi tarafından verilen] Onursal Liyakat Nişanını almıştır.

Profesör Hayek'in en önemli yapıtları arasında şunlar bulunmaktadır: *Prices and Production* [Fiyatlar ve Üretim] (1931), *Monetary Theory and the Trade Cycle* [Para Teorisi İş Döngüsü] (1933), *The Pure Theory of Capital* [Saf Sermaye Teorisi] (1941), *The Road to Serfdom* (1944) [*Kölelik Yolu*, çev. Atilla Yayla, Yıldırım Arsan, Ankara: Liberte, 7. Baskı, 2021], *Individualism and Economic Order* [Bireycilik ve İktisadi Düzen] (1948), *The Counter-Revolution of Science* [Bilim Karşı-Devrimi] (1952), *The Constitution of Liberty* [Özgürlüğün Anayasası] (1960). Yazılarının birer derlemesi niteliğindeki son dönem yapıtları ise şu şekilde sıralanabilir: *Studies in Philosophy, Politics and Economics* [Felsefe, Siyaset ve İktisat Yazıları] (1967), *Law, Legislation and Liberty* (Vol. I: *Rules and Order*, 1973; Vol. II: *The Mirage of Social Justice*, 1976; Vol. III: *The Political Order of a Free People*, 1979), [*Hukuk, Yasama ve Özgürlük* (Cilt 1: *Kurallar ve Düzen*, çev. Atilla Yayla; Cilt 2: *Sosyal Adalet Serabı*, çev. Mustafa Erdoğan; Cilt 3: *Özgür Bir Toplumun Siyaset Düzeni*, çev. Mehmet Öz), Ankara: Liberte, 2012]; *New Studies in Philosophy, Politics, Economics and the History of Ideas* [Felsefe, Siyaset ve İktisat

ile Düşünceler Tarihi Üzerine Yeni Yazılar] (1978) ve *The Fatal Conceit* [Ölümcül Kibir] (1988). Bunlara ek olarak birçok kitap editörlüğü yapmış ve *Economic Journal*, *Economica* adlı dergilerde makaleler yazmıştır.

Yazarın İktisadi Meseleler Enstitüsü (Institution of Economic Affairs/IEA) tarafından yayımlanan diğer yapıtları şunlardır: *The Confusion of Language in Political Thought* [Siyasi Düşünce- de Dil Karmaşası] (Özel Bildiri 20, 1968), *Wincott Hatıra Konferansı*, yeni bir makalesiyle birlikte, Hayek'in yazılarının toplandığı, Sudha Shenoy tarafından editörlüğü yapılan *Economic Freedom and Representative Government* [Ekonomik Özgürlük ve Temsili Hükümet] (Özel Bildiri 39, 1973), *A Tiger by the Tail* [Kuyruğunun Peşinde Bir Kaplan] (*Hobart Dizisi*'nden bir kitap, 4, 1972, İkinci Baskı, 1978), *Verdict on Rent Control* [Kira Kontrolü Hükümü] (IEA Okumaları No.7, 1972), *Full Employment at Any Price?* [Ne Pahasına Olursa Olsun Tam İstihdam mı?] (Özel Bildiri, 45, 1975), *Choice in Currency: A Way to Stop Inflation* [Para Tercihi: Enflasyonu Durdurmanın Bir Yolu] (Özel Bildiri 48, 1976).

MÜTERCİMLER HAKKINDA

MUHAMMET DURDU

1992 Konya doğumlu olan Muhammet Durdu, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesinden 2014 yılında mezun oldu. Aynı Üniversitenin Kamu Hukuku Anabilim Dalından 2018 yılında yüksek lisans derecesini, 2023 yılında doktora derecesini aldı. 2015 yılında Dumlupınar Üniversitesinde başladığı akademik meslek hayatına Necmettin Erbakan Üniversitesinde devam etmektedir. Bugüne kadar yayımlanmış iki bilimsel kitabı, uluslararası sempozyumlarda 4 bildirisi, 16 makale ve kitap bölümü bulunmaktadır.

MUSTAFA ACAR

1965 Karaman doğumlu. ODTÜ İktisat Bölümü mezunu (1986). TÜİK ve T. İş Bankasında çalıştı (1986-93). Yüksek lisans ve doktorasını Purdue Üniversitesi'nde tamamladı (2000). İktisadi Gelişme ve Uluslararası İktisat dalında 2004'te Doçent, 2009'da Profesör oldu. Kırıkkale (2000-2011) ve Aksaray (2011-2015) Üniversitesi'nde görev yaptı, dekanlık ve rektörlük gibi idari görevler üstlendi. Halen N. Erbakan Üniversitesi'nde çalışmaktadır. Yayımlanmış bazıları ortak yazarlı 22 telif, 20 çeviri kitabı, 70 kitap bölümü ve çok sayıda bilimsel makalesi vardır. Çevirileri arasında Adam Smith (Milletlerin Zenginliği), Karl R. Popper (Bitmeyen Arayış), M. Rothbard (Eşitlikçilik: Doğaya Karşı İsyân), J. Schumpeter (Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi), R. Roberts (Tercih, Görünmez Kalp, Her Şeyin Bedeli) ve M.&R. Friedman (Tercih Özgürlüğü) gibi tanınmış yazar ve düşünürlerin önemli eserleri bulunmaktadır. Alanında en çok alıntı yapılan Türkiye'li akademisyen ünvanına sahiptir (Google Scholar).

İÇİNDEKİLER

TÜRKÇE BASKIYA İKİNCİ TAKDİM.....	13
ÇEVİRİYE ÖNSÖZ.....	17
İLK BASKIYA TAKDİM.....	19
İKİNCİ BASKIYA TAKDİM.....	23
YAZARIN GİRİŞİ.....	25
İKİNCİ BASKI İÇİN BİR AÇIKLAMA.....	29
ÜÇÜNCÜ BASKIYA GİRİŞ.....	33
KAYNAKLAR.....	38
I. UYGULAMAYA DÖNÜK BİR TEKLİF	39
Parada serbest ticaret.....	39
Ütopik Avrupa para birimi idealinden daha uygulanabilir bir teklif.....	40
Bankacılıkta Serbest Ticaret.....	41
Hükûmetin paradaki değer kaybını gizlemesini önlemek	42
II. TEMEL İLKENİN GENELLEŞTİRİLMESİ.....	43
İktisatçılar tarafından tartışılmayan para birimleri rekabeti	44
Parada hükûmet tekelinin başlangıçtaki avantajları.....	44
III. PARA İHRACINDA DEVLET TEKELİNİN KÖKENİ..	46
Hükûmetin metalin saflığını ve ağırlığını tasdiki.....	47
Kâğıt paranın ortaya çıkışı.....	49
Kâğıt parayı kontrol etmenin siyasi ve teknik imkânları.....	50
Para tekeli hükûmet gücünü [devlet iktidarını] pekiştirmiştir	51
IV. HÜKÛMET YETKİSİNİN SÜREKLİ KÖTÜYE KULLANIMI.....	52
Tarih büyük ölçüde devlet eliyle tasarlanmış enflasyon tarihidir... 53	
Orta Çağ'ın başlarındaki deflasyon bölgesel veya geçiciydi	53
Mutlakiyet tüccarın istikrarlı para birimi yaratma çabalarını engellemiştir.....	54

Rekabet sisteme zarar verir mi?	89
Parazit para birimleri, para birimlerinin değerini kontrol etmeyi engelleyebilir mi?	91
XII. TOPLUM HANGİ TÜR PARA BİRİMİNİ SEÇERDİ? ..	93
Paranın dört farklı kullanımı	94
(i) Nakit karşılığı satın alımlar	95
(ii) Gelecekteki ödemeler için rezerv (ihtiyat) olarak tutma ..	95
(iii) Ertilenmiş ödemeler için standart olma	96
(iv) Güvenilir bir değer ölçüsü [hesap] birimi	96
XIII. PARANIN HANGİ DEĞERİ?	97
“İstikrarlı bir para değeri”	98
Hataları dengelemek	98
Tercih kriteri	101
Muhasebe için etkinlik yine belirleyici	103
Uluslararası alanda para birimi standardı olarak toptan emtia fiyatları	104
XIV. PARANIN MİKTAR TEORİSİNİN AMACIMIZ AÇISINDAN GEÇERSİZLİĞİ	105
Nakit dengesi yaklaşımı	106
... Ve dolaşım hızı	107
“Monetarizm” hakkında bir not	108
Neden endeksleme istikrarlı bir para biriminin ikamesi değildir?	111
Tarihi delil	115
XV. PARA ARZINDA ARZU EDİLEN DAVRANIŞ	116
Para arzı, istikrarlı fiyatlar ve tasarruf ile yatırımların eşitliği ..	118
“Nötr para” hayali	118
Artan likidite talebi	119
XVI. SERBEST BANKACILIK	121
Tek bir ulusal para birimi, birçok rekabetçi para değil	122
Vadesiz mevduatlar, banknotlar veya çekler gibidir	123
Para birimleri üzerinde yeni kontroller; yeni bankacılık uygulamaları	124
Yerleşik bankacıların yeni sisteme muhalefeti	125

...ve bankacılık kaçıkları (sabit fikirli) tarafından karşı	
çıkılması.....	126
“Değerli” (istikrarlı) para sorunu	126

XVII. GENEL ENFLASYON VEYA DEFLASYONUN

SONU MU?	128
Petrol fiyatı (veya başka bir şey) kaynaklı maliyet enflasyonu	
diye bir şey yoktur	128
Fiyatların ve ücretlerin katılığı problemi	129
“Faydalı ılımlı enflasyon” yanılması	130
İşsizliğin sorumluluğu işçi sendikalarına kadar gidebilir.....	132
Genel deflasyonu önlemek	133

XVIII. NE ARZULANAN NE DE MÜMKÜN OLAN

PARA POLİTİKASI	134
İstikrarsızlığın ana kaynağı olarak devlet.....	135
Depresyonların bir sebebi olarak para politikası	136
Hükümet ortak çıkar için hareket edemez.....	137
Ödemeler dengesi problemlerine son.....	138
Ucuz paranın bağımlılık yapıcı madde [uyuşturucu] özelliği	139
Merkez bankalarının lağvedilmesi	141
Faiz oranlarının sabitlenmemesi.....	142

XIX. SABİT DÖVİZ KURLARINDAN DAHA İYİ BİR

DİSİPLİN	144
Resmî para biriminin rekabete karşı korunmasının kaldırılması	145
“Sendeleyen çapa,” altından bile daha iyi bir sistemdir.....	146
Rekabet hükümetin sunacağından daha iyi bir	
para birimi sunacaktır	147
Hükümetin para tekelinin gereksizliği.....	147
Gönüllü kabul gören para ile dayatılan kâğıt paralar	
arasındaki fark.....	148

XX. AYRI PARA BİRİMİ BÖLGELERİ BULUNMALI

MİDİR?	150
Ulusal para birimleri kaçınılmaz veya arzulanır değildir.....	150
Ücret hadlerinin katılığı: ulusal fiyat düzeyini yükseltmek	
çare değil... ..	152
Stabil ulusal fiyat seviyesi iktisadi faaliyeti aksatabilir	153

XXI. KAMU FİNANSMANI VE HARCAMALARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....	154
Özel çıkarlara dayanan bir demokratik hükûmetin idaresi altında sağlam bir ulusal para birimi imkânsızdır.....	155
Hükûmetin para tekeli ve kamu harcamaları.....	156
Hükûmet parası ve dengesiz bütçeler	156
Hükûmetin para üzerindeki gücü merkezileşmeyi kolaylaştırır ..	158
XXII. GEÇİŞ SÜRECİ PROBLEMLERİ	160
Önceki resmî para biriminin hızlı değer kaybetmesini önlemek	160
Yeni para birimlerini tedricen değil, tek seferde uygulamaya koymak.....	161
Politikada ticari banka değişikliği.....	162
XVIII. DEVLETE KARŞI KORUMA	163
Ulusal para tekellerine dönüş yönünde baskılar.....	164
Sermaye hareketleri ve para birimi üzerinde nükseden hükûmet kontrolü	165
XXIV. UZUN VADELİ BEKLENTİLER	166
Benzer para birimlerinin çoğalması ihtimali	167
Para birimleri değerini kaybederken bile uzun vadeli borçların standardının korunması	168
Bankacılık için yeni bir yasal çerçeve.....	169
XXV. SONUÇLAR	170
Altın standardı çözüm değil	170
İyi para diğerkâmlıktan değil, ancak kişisel çıkardan ortaya çıkabilir	172
Rekabetçi kâğıt paralar uygulanabilir mi?.....	172
“Serbest Para Hareketi”	174
TARTIŞMA SORULARI.....	176
KAYNAKÇA	181

TÜRKÇE İKİNCİ BASKIYA TAKDİM

Feraset sahibi olmak, herkesin göremediğini önceden görebilmek, bazı şeyleri herkesten önce düşünmek, öngörü sahibi olmak demektir. F.A. von Hayek düşünce tarihinin feraset sahibi, serazat düşünceli, kalemi kıvrak, üretken simalarından biridir. Sosyalist sistemin köleliğe giden bir yol olduğunu, sürdürülebilir olmadığını SSC-B'nin dağılmasından onlarca yıl önce görebilen, feraset sahibi bir ilim adamı, keskin bir zekâ, cesur bir serbest piyasa savunucusudur.

Bütün eserleri okunmaya değer, önemli argümanlarla yüklü Nobel ekonomi ödülü sahibi bir ilim adamı olan Hayek'in Kölelik Yolu, Özgürlüğün Anayasası ve Hukuk, Yasama ve Özgürlük adlı kitapları daha önce Türkçeye de çevrilmişti. İlk baskısı 1976'da yapılan Paranın Özelleştirilmesi (Denationalisation of Money) adlı eseri de böylece Türkçeye kazandırılmış olmaktadır. Bilgisayar ve internet teknolojisi sayesinde Bitcoin, Ethereum, Tether gibi kripto paraların birbiri ardına piyasaya çıkmaya başladığı, devletlerin ve merkez bankalarının para tekelinin elden gideceği konusunda endişelenmeye başladığı bir zamanda bu eserin Türkçeye kazandırılması gayet isabetli bir girişim olsa gerektir.

Devletlerin ya da onun icra organı olarak hükümetlerin tarih boyunca para tekeli ve karşılıksız kâğıt para basımı yoluyla

enflasyon yaratarak halklarını soymaları bir vaktidir. Başkaları yaptığıında “kalpazanlık,” hapsi gerektiren bir suç olarak değerlendirilen eylem, karşılıksız kâğıt para basımı yoluyla hükümetler tarafından her gün işlenmektedir. Karşılıksız para basarak enflasyon yaratan hükümetler senyoraj geliri elde etmekte, enflasyon vergisi tahsil etmekte ve borçlarının reel değerini azaltmaktadırlar. 19. Yüzyıl boyunca ve 20. Yüzyıl başında uygulanmış olan altın standardı bu soygunu bir ölçüde dizginliyordu. Oysa Bretton Woods Sisteminin 1970’lerin başında çökmesinden bu yana devletlerin önünde para arzını keyfi biçimde şişirerek fiyatları şişirme, bu yolla istediklerini zengin ederken halkı fakirleştirmeleri önünde hiçbir engel kalmamıştır.

İşte Hayek bu eserinde bu soygun mekanizmasının önüne geçme konusunda radikal bir öneride bulunmaktadır. Özü itibarıyla önerilen sistem, devletin para basma tekeline son verilmesini, çıkarları ve işlerinin devamı basacakları paranın değerinin istikrarlı olmasına bağlı olacak birbiriyle rekabet halindeki özel girişimlerce çıkarılacak paraların aynı anda yürürlükte olmasını öngören bir çoklu para sistemidir. Hayek genellikle kapitalizme fatura edilen tekrar eden ekonomik krizlerin asıl sorumlusunun da yine devletin para basma tekeli ve işsizliğin azaltılması için parasal genişleme taleplerine direnemeyen siyasi yapı olduğunu düşünmektedir. Bu girdaptan kurtulmak için yapılması gereken, paranın yönetiminin de piyasaya bırakılması, mal ve hizmet piyasalarında görülen rekabetin olumlu sonuçlarının para piyasasında da görülebilmesi için bu piyasanın da rekabete açılmasıdır. Kripto paraların yükselişi sanki bundan yarım asır önce Hayek’in önerdiği sisteme giden sürecin ayak sesleri olarak düşünülebilir.

Metin içindeki köşeli parantezler anlaşılabilirliği kolaylaştırma için mütercimler tarafından eklenmiştir. Yazar özellikle soyut devlet (state) yerine onun asıl icra organı olarak hükümet (government) terimini kullanmayı yeğlese de yakın zamanlara kadar darbeler ve darbe girişimlerinden muzdarip, yeni bakanların eli-

ne kırmızı kitapların tutuŐturulduđu ve perde gerisinden ülkenin kendilerini devletin gerček sahibi, hamisi ve banisi olduğunu düŐünen güçlerce yönetildiği veya hükümetlere bu doğrultuda ayar verildiği gerčekđi dikkate alındığında, Türkiye’deki siyasi jargona uygun olarak hükümet yerine daha çok devlet denmesi daha isabetli olabilirdi. Arada bir devlet demeyi tercih etsek de genel olarak yazarın tercihinine uyduk. Eserin “Denationalisation of Money” olan orijinal adı aslında “Paranın Gayri-millileŐtirilmesi” olarak da çevrilebilirdi; ancak 1980’lerden bu yana tüm dünyayı olduğu kadar Türkiye’yi de yakından ilgilendiren bir süreç olan özelleŐtirmeye de atıfta bulunan boyutlarının yanı sıra eserin ana fikriyle birebir uyumu da dikkate alınarak, “Paranın ÖzelleŐtirilmesi” baŐlıđı tercih edilmiŐtir.

1970’lerden 2000’lerin ortasına kadar 35 yılı aŐkın bir süre müzmin yüksek enflasyon yaŐamıŐ olan, fiyat istikrarının olmadığı, -o dönemde sağlanan mali disiplin ve özerk merkez bankası yönetimi sayesinde baŐarılan- 2004-2017 arasındaki tek haneli enflasyon döneminden sonra, son yıllarda yeniden dört-nala kronik enflasyon sorunu yaŐayan, en son açıklanan resmi verilere göre yıllık enflasyonun %75, gayriresmi (ENAG) verilere göre ise %113,1 olduğu Türkiye’de enflasyonun neden yükseldiği konusunda kafası karıŐıklara, daha sağlam bir sistem arayıŐında olanlara, kripto paraların yükseliŐinden heyecan duyanlara ve genel olarak sağlam para, para politikası, fiyat istikrarı, finansal istikrar ve enflasyon konularıyla ilgilenen herkese yararlı olmasını dileriz.

Mustafa Acar

Konya, 15.07.2024